

КАСАЦІЙНИЙ ПЕРЕГЛЯД СУДОВИХ РІШЕНЬ АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДІВ ЯК ОСНОВНА ФУНКЦІЯ СУДУ КАСАЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ

**КОТОВИЧ Ігор Олександрович – здобувач кафедри теорії та історії
держави і права Київського міжнародного університету**

УДК 342.9

В статті охарактеризовано порядок і умови касаційного перегляду рішень адміністративних судів, вивчено поняття «функції», «функції судової касаційної інстанції», розкрито зв'язок правових категорій «задачі - функції - повноваження»

Ключові слова: адміністративні суди, функції суду, касаційний перегляд, вищий адміністративний суд, функції, завдання, повноваження.

У відповідності до ст. 31 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» у системі судів загальної юрисдикції діють вищі спеціалізовані суди як суди касаційної інстанції з розгляду цивільних і кримінальних, господарських, адміністративних справ. Вищими спеціалізованими судами є Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Вищий господарський суд України, Вищий адміністративний суд України [7]. Відповідно судом касаційної інстанції в адміністративних справах згідно зі ст. 210 КАС України є Вищий адміністративний суд України (далі ВАС України) [5].

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що кодекс адміністративного судочинства було прийнято 6 липня 2005 року. З моменту прийняття Кодексу по теперішній час до нього було внесено понад 50 змін і робота над його вдосконаленням триває і сьогодні. З урахуванням зазначеного можна з впевненістю стверджувати, що незважаючи на те, що, в науці питання касаційного перегляду судових рішень ад-

міністративних судів завжди знаходиться у колі наукових досліджень, низка питань в цій царині на теперішній час є досить актуальною.

Будь-яке правове явище та будь-який правовий інститут слід досліджувати в розрізі їх призначення в суспільстві. Зокрема, Конституція України закріплює право кожного на судовий захист, реалізація якого забезпечується існуванням і розвитком інституту правосуддя в Україні. Щоб з'ясувати й уявити його сутність і значення, необхідно дослідити його функції. Це безумовно стосується й ВАС України як складової судової системи України, яка й формує інститут правосуддя. Тому ретельному аналізу підлягають всі напрями діяльності ВАС України й їх взаємозв'язок і взаємообумовленість.

Тож, як справедливо зазначає А. Й. Осетинський, використання функціонального методу, або як його інколи називають – методу функціонального аналізу, слід вважати абсолютно обов'язковим при дослідженні місця та ролі вищого суду як касаційної інстанції. При цьому, важливим є вибір самої функції чи системи функцій, які кладуться в основу здійснення аналізу. Функція правосуддя, безперечно, є першоосновою в розумінні ролі, значення, завдань судової влади в суспільстві. Зазначена функція є методологічною базою в питанні визначення засад організації та діяльності суду в цілому. Ми підтримуємо позицію, згідно з якою для з'ясування організаційно-функціональних

параметрів окремої судової інстанції, зокрема касаційної, більш “придатним” і точним інструментом дослідження має виступати не сама функція правосуддя, а її прояв – функція касації. Вочевидь саме остання може дати більш чітке уявлення про роль та місце касаційної інстанції в судовій системі та в механізмі держави [6, с. 135-137].

Насамперед потрібно з’ясувати етимологічний зміст функції. Тож у тлумачних словниках термін “функція” трактується як:

1) явище, яке залежить від іншого явища, є формою його виявлення і змінюється відповідно до його змін [3, с. 1552];

2) робота кого-, чого-небудь, обов’язок, коло діяльності когось, чогось; призначення, роль чого-небудь [3, с. 1552];

3) специфічна діяльність організму людини, тварин, рослин, їхніх органів, тканин і клітин; відправлення членами тіла своїх дій [3, с. 1552; 4, с. 824];

4) величина, яка змінюється зі зміною незалежної змінної величини (аргументу); позначення дій над кількістю [3, с. 1552; 4, с. 824];

5) основні напрями або види діяльності чого-, кого-небудь, які виражають суть і призначення, роль і місце в певній системі чогось, когось [10, с. 313];

6) діяльність, обов’язок, робота, зовнішній прояв якостей певного об’єкта в даній системі відносин, це роль, яку виконує відповідна інституція чи процес по відношенню до цілого [8, с. 1453].

Проаналізувавши вищезазначені трактування поняття “функція”, вважаємо доцільним визначити функції ВАС України як основні напрями його діяльності, які виражають його суть і призначення, роль і місце у судовій системі України.

Функції є предметом наукового пошуку тому, що саме через їх характеристику відкривається можливість глибокого з’ясування змісту та природи відповідної правової інституції, напрямків її діяльності, саме на основі комплексної оцінки всієї системи функцій органу держави розкривається його статус. Комплексний підхід до оцінки системи функцій, що виконує певна інституція, є єдино виправданим і обґрунтованим [6, с. 134].

Функція завжди знаходиться у відповідному співвідношенні з метою та завданнями, з компетенцією суб’єкта, з його організаційною структурою. Функція має об’єктивний, первісний характер, у той час як організаційні надбудови є похідними і можуть час від часу змінюватись, у тому числі в межах однієї правової ідеології, в межах одного якісно однорідного етапу розвитку правової системи. Пізнання функцій відбувається, в тому числі, через їх класифікацію, через розподіл на окремі види [6, с. 136].

Поняття “функції ВАС України” тісно пов’язаний із такими термінами як “повноваження ВАС України” і “завдання ВАС України”. Тому слід з’ясувати значення термінів “повноваження” та “завдання”. Повноваження в етимологічному сенсі – це право, надане кому-небудь для здійснення чогось; права, надані особі або підприємству органами влади [3, с. 1000], а під завданням прийнято розуміти наперед визначений, запланований для виконання обсяг роботи [3, с. 378].

Таким чином, ВАС України, виконуючи свої функції, реалізує завдання, покладені на нього. При цьому ВАС України повинен діяти виключно в межах своїх повноважень. Адже ВАС України виконує запланований обсяг роботи шляхом реалізації основних напрямів своєї діяльності. Задля ефективності такої діяльності законодавець наділив ВАС України певним обсягом прав, які в своїй сукупності формують його повноваження. Саме у зазначеному й проявляється зв’язок правових категорій “завдання – функції – повноваження”.

Зміст функції неможливо розкрити без всебічної оцінки діяльності відповідної інституції чи органу [6, с. 135]. Тож можна зробити висновок, що зміст касаційного перегляду судових рішень адміністративних судів як основної функції касаційної інстанції неможливо розкрити без всебічного аналізу й оцінки діяльності ВАС України. При цьому слід якомога більше приділити увагу тим напрямкам його діяльності, які спрямовані на реалізацію функції касації.

У відповідності до ст. 32 Закону “Про судоустрій і статус суддів” ВАС України як

вищий спеціалізований суд наділений наступними повноваженнями:

1) розглядає справи адміністративної юрисдикції у касаційному порядку згідно з процесуальним законом;

2) у випадках, передбачених процесуальним законом, розглядає справи адміністративної юрисдикції як суд першої або апеляційної інстанції;

3) аналізує судову статистику, вивчає та узагальнює судову практику;

4) надає методичну допомогу судам нижчого рівня з метою однакового застосування норм Конституції та законів України у судовій практиці на основі її узагальнення та аналізу судової статистики; дає спеціалізованим судам нижчого рівня рекомендаційні роз'яснення з питань застосування законодавства щодо вирішення справ відповідної судової юрисдикції;

5) здійснює інші повноваження, визначені законом [7].

Як випливає з аналізу вищенаведеної статті, законодавець не надав вичерпного переліку повноважень, якими наділений ВАС України, а посилається на закон. Тому вважаємо доцільним у п. 5 ст. 32 Закону "Про судоустрій і статус суддів" вказати посилання на конкретні нормативні акти, які закріплюють інші повноваження ВАС України.

Вважаємо слушним висновок А. Й. Осетинського про те, що функціональну основу організації касаційної судової інстанції складає функція касації як прояв функції правосуддя, при цьому вплив на організаційну побудову касаційної інстанції мають обидва прояви касаційної функції і її процесуальна складова, що реалізується в порядку перегляду судових рішень, і складова із забезпечення узагальнення практики та надання рекомендацій щодо застосування законодавства [6, с. 140]. Проте, касація у функціональній основі вищого спеціалізованого адміністративного суду відіграє роль основного системоутворюючого елемента. Саме навколо даної функції формуються інші функціональні завдання. Касація визначає засадничу спрямованість діяльності ВАС України, вона "підпорядковує" собі всі інші функціональні складові даної судової інстанції [6, с. 133].

Таким чином, можна стверджувати, що перегляд судових рішень адміністративних судів у касаційній інстанції є однією з найголовніших функцій ВАС України. На виконання цієї функції й спрямована діяльність усіх підрозділів ВАС України, які здійснюють організаційно-методичне та матеріально-технічне забезпечення його функціонування. На підтвердження цього наведемо статистичні дані ВАС України.

Зокрема, у першому півріччі 2012 року, з урахуванням залишку нерозглянутих касаційних справ і матеріалів на початок звітнього періоду, на розгляді Вищого адміністративного суду України як суду касаційної інстанції перебувало 137 127 касаційних скарг і справ проти 92 242 – у першому півріччі 2011 року. За результатами розгляду 52 807 касаційних скарг і матеріалів касаційний перегляд судових рішень здійснено у 24 368 справах. Кількість розглянутих у касаційному порядку справ, по суті, становить 24 715 справ, або 46,8 % загальної кількості ухвалених, проти 18 655 справ (79%) у такому ж періоді 2011 року [2].

У цьому контексті варто зазначити, що під час касаційного провадження, на відміну від апеляційного, перевіряються ті судові рішення, які вже набрали чинності. Окрім того, завдання суду касаційної інстанції не обмежуються виправленням судових помилок. Особливого значення набуває й діяльність суду касаційної інстанції щодо спрямування судової практики, забезпечення суворого та неухильного додержання адміністративними судами норм матеріального та процесуального права, однакового та правильного застосування законодавства [1, с. 217].

Задля реалізації основних напрямів діяльності ВАС України, в його структурі функціонують склад суду, до якого входять судові палати, та Апарат ВАС України, до якого входять відділ забезпечення роботи Голови та заступників Голови суду, відділи забезпечення роботи судових палат, відділ забезпечення роботи керівника апарату, управління організаційно-протокольного забезпечення Пленуму, зборів суддів, Науково-консультативної ради та інших заходів, правове управління, управління

АНОТАЦІЯ

У статті охарактеризовано порядок та умову касаційного перегляду рішень адміністративних судів, з'ясовано поняття «функції», «функції судів касаційної інстанції», розкрито зв'язок правових категорій «завдання – функції – повноваження»

SUMMARY

The article describes the procedure and conditions of cassation review decisions of administrative courts found the concept of "function", "functions of courts of cassation" series connection of legal categories "problem - functions - powers"

узагальнення судової практики, судової статистики, надання методичної допомоги та контролю за єдністю судової практики, фінансово-господарське управління, управління документального забезпечення, управління інформаційних технологій, відділ кадрів, підвищення кваліфікації та антикорупційного моніторингу, відділ по роботі зі зверненнями громадян та надання інформації, прес-служба, відділ міжнародного співробітництва [9].

Тож, як підсумок вищезазначеному, можна зробити висновок про те, що функції ВАС України – це основні напрями його діяльності, які виражають його суть і призначення, роль і місце у судовій системі України. Ці напрями діяльності окреслені законодавцем у межах повноважень ВАС України. Задля реалізації своїх функцій у структурі ВАС України створені склад суду з числа п'яти судових палат і Апарат суду, які всіма засобами забезпечують ефективність діяльності ВАС України. При цьому функціонування ВАС України як касаційної інстанції є основною спрямованістю його діяльності.

Отже, касаційний перегляд судових рішень адміністративних судів як основна функція касаційної інстанції спрямований на реалізацію основного завдання адміністративного судочинства – захист прав і законних інтересів особи в публічно-правових спорах від порушень з боку органів влади, органів місцевого самоврядування, їх службових чи посадових осіб.

Література

1. Адміністративне судочинство: Підручник. – Вид. 2, перероб. і допов. / За заг. ред. Т. О. Коломoeць. – К. : Істина, 2011. – 304 с.
2. Аналітичний огляд стану здійснен-

ня судочинства Вищим адміністративним судом України у першому півріччі 2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.vasu.gov.ua/ua/generalization_court_practice.html?_m=publications&_t=rec&id=2484&fp=11

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел.] – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. – 1736 с.

4. Даль В. И. Толковый словарь русского языка : иллюстрированное издание / В. И. Даль. – М. : Эксмо, 2011. – 896 с.

5. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 6 лип. 2005 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35–36, 37. – Ст. 446.

6. Осетинський А. Й. Організація та функціональні засади діяльності касаційної інстанції (на прикладі судової палати Вищого господарського суду України) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10 / Осетинський Анатолій Йосипович. – К., 2005. – 233 с.

7. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 7 лип. 2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 41–42, 43, 44–45. – Ст. 529.

8. Советский энциклопедический словарь. – М. : Сов. энциклопедия, 1989. – 1632 с.

9. Структура Вищого адміністративного суду України : офіційний веб-сайт Вищого адміністративного суду України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.vasu.gov.ua/ua/structure_vasu.html

10. Юридична енциклопедія : в 6 т. / Редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К. : Укр. енцикл., 1998. – Т. 6 : Т-Я. – 2004. – 768 с.